

Pedagogicko–psychologická diagnostika

PhDr. Denisa Denglerová, Ph. D.

Struktura výuky ve zkráceném semestru

Přednášky a samostudium z doporučené literatury

Semináře – bližší seznámení se s několika psychodiagnostickými metodami:

Klinické metody – pozorování, rozhovor, anamnéza, analýza spontánních produktů

Testové metody:

osobnostní dotazník ICL

Rorschachův test

test inteligence

orientační screening dětí ohrožených CAN

Odevzdání seminárních prací nejpozději do 16. března!

Zkouška – písemná, prvních 14 dní v dubnu!

Základní studijní literatura

- Urbánek, Denglerová, Širůček (2011). **Psychometrika**. Portál
Kapitoly 1-6, tzn. po stranu 155

Svoboda (2010). **Psychologická diagnostika dospělých**. Portál
Úvodní kapitoly – cca po stranu 50 plus adekvátní kapitoly k probíraným testům

Psychologická diagnostika

Diagnostická činnost – souhrn operací, postupů a technik, jejichž cílem je stanovit diagnózu (psychický stav jedince)

Diagnostická činnost – proces, který jde od metody k reakcím (chování) a od reakcí k vlastnostem osobnosti. První část měření a pozorování, druhá část interpretace a hodnocení

Psychodiagnostika – pokus o vědecké řešení problému, jak předpovědět to, co se stane určitému člověku (skupině) v budoucnosti (Helmstadter)

Největší užitek – predikce na základě toho, co se stalo v minulosti za podobných podmínek

Účel psychodiagnostických metod

- **Prognóza (predikce)** – např. přijímací zkoušky, konkurz...
- **Diagnóza** – snaha po zlepšení situace a vybrání vhodného zákroku (např. terapeutického), v podstatě obsahuje i modul prognózy
- **Výzkum** – cílem není změření individuí, ale spíše zjišťování různých atributů u záměrně zvolených skupin (např. mužů, 6letých dětí, národnostní menšiny,...)
Výzkum a data, která přinese, jsou východiskem pro konstrukci nových psychodiagnostických metod

Diagnóza

Diagnóza může mít určité cíle:

- určení stupně vývoje
- zjištění příčin odchýlného vývoje od věkové normy
- zjištění individuálních zvláštností osobnosti
- zjištění podstaty, podmínek a příčin individuálních rozdílů
- prognóza či predikce

Diagnóza statická
(popisující status quo)

x

Diagnóza dynamická
(postihuje jevy ve vztazích a ve vývoji)

Klasifikace diagnostických metod

- **Klasifikace na základě povahy měřeného rysu**
(Cronbach, 1960)
míry typického chování (obvykle osobnostní charakteristiky, postoje, hodnoty, zájmy...) – neexistují správné odpovědi, odhalování pozice na pomyslné škále (diagnosticky cenná je extrémní pozice)
míry maximálního výkonu – jasné správné odpovědi (klíč), předpoklad, že osoba ze sebe vydá ten nejlepší možný výkon, typické pro testování kognitivních funkcí, vědomostní testy apod.

Klasifikace diagnostických metod

Klasifikace na základě způsobu měřeného rysu

Individuální administrace x skupinové zadávání

Metody typu tužka-papír x počítačově administrované testy
x performanční metody

Verbální metody x neverbální metody (na pomezí verbální instrukce a práce s neverbálním materiálem)

Klasifikace na základě způsobu skórování výsledků

Objektivní metody (libovolná testující osoba dospěje ke zcela stejnému výsledku) x subjektivní metody
hodnocení ponecháno na osobě, která skórování provádí)

Klasifikace diagnostických metod

- Klasifikace na základě času určeného k práci s diagnostickou metodou

rychlostní test – složen z jednoduchých položek (předpoklad, že je jsou schopni vyřešit všichni v dané populaci), získaný skóre závisí na tom, kolik úloh daná osoba vyřeší v omezeném čase

silový test – sada s obtížnějšími úlohami s teoreticky neomezeným časem řešení

oba principy se v praxi mohou kombinovat

Klasifikace diagnostických metod

Klinické metody

Pozorování
Rozhovor
Anamnéza
Analýza spontánních produktů

Testové metody

Výkonové testy

Testy inteligence
Testy speciálních schopností (paměť, kreativita, verbální schopnosti, organicita...)
Testy vědomostní (didaktické testy)

Testy osobnosti

Projektivní testy (verbální, grafické, testy volby)
Objektivní testy
Dotazníky
Posuzovací stupnice

Přístrojové metody (detektor lži)

Klinický x statistický přístup v diagnostice

- Statistický přístup – využívá matematické modely, na jejichž základě se formuluje prognóza týkající se nějaké skupiny (postupně může specifikovat až k jednotlivci)
- Klinický přístup – cílem je prognóza týkající se jednoho konkrétního klienta
získáváme co nejvíc informací z mnoha různých zdrojů o jedné osobě

Klinický x statistický přístup v diagnostice

Statistický přístup

Intenzivní zkoumání několika rysů

Všechny informace v podobě členství ve skupinách

Predikce založená na počtu pravděpodobnosti

Predikci jako formální důsledek pozorování může provést i úředník

Nelze upotřebit řídké (nahodilé) jevy

Klinický přístup

Extenzivní informace o jediné osobě

Lze použít libovolná data

Predikce založená na znalostech teorie chování

Predikci jako kreativní akt musí provést vysoce zkušená osoba

Nahodilé jevy lze upotřebit

Psychometrika

Psychometrika je disciplína zaměřená na tvorbu, adaptaci, úpravy a hodnocení psychodiagnostických metod.

Obor zabývající se teoretickými otázkami měření v psychologii, a teprve druhotně aplikací těchto teoretických principů v praxi.

K tomu účelu používá množství matematických a statistických postupů, které byly v průběhu vývoje této disciplíny vytvářeny pro konkrétní potřeby psychologické praxe.

Normativní měření – výsledky jsou interpretovány z hlediska chování či výkonů jiných osob ve stejné situaci

Ipsativní měření – se interpretuje na základě výkonu stejné osoby v různých situacích

Měření v psychologii a příbuzných vědách

- Stevensova definice měření – přiřazování číslíc objektům a událostem na základě pravidel
  - Tato definice je problematická, ne každé přiřazování číslíc je měření, ale klasická psychometrika s ní stále pracuje, proto je potřeba tento koncept pochopit, ač je pomýlený a být si jeho nedostatků vědom
  - Stevensovy úrovně měření
    - Nominální
    - Ordinální
    - Intervalová
    - Poměrová
- Kontrolní otázka – jaké jsou jejich míry středu?

Měření v psychologii a příbuzných vědách

- **Přímé** (porovnání dvou stejných atributů) x **nepřímé měření** (srovnání konkrétního atributu s jiným atributem)
- Na míry psychických charakteristik se usuzuje prostřednictvím odpovědí na nějaké otázky či reakcí na určité situace, tzn. jedná se vždy o nepřímé měření!
- Problém – vztah mezi výsledky té dané reakce a hodnotami měřeného atributu.
- Výsledky měření navíc ovlivňovány mnoha nežádoucími vlivy.
- K jejich alespoň částečné eliminaci slouží popis chyb měření.

Klasifikace chyb měření

- **Konstantní (systematické) chyby** – nejzávažnější chyby týkající se samé podstaty měření v psychologii, existuje vůbec to, co měřím?
„Intelligence je to, co měří inteligenční testy.“
S jejich eliminací souvisí **validita**.
- **Osobní chyby** – zapříčiněné osobou zadavatele či hodnotitele.
S jejich eliminací souvisí **objektivita**.

Klasifikace chyb měření

- **Náhodné (proměnné chyby)** – odlišnost naměřených hodnot v závislosti na velikosti měřené hodnoty a přesnosti použitého měřidla.
Eliminací se zabývá **reliabilita**.
- **Interpretační chyby** - spočívají v nedodržení požadavku, aby se hodnota naměřená testem vždy interpretovala v nějakém vhodném kontextu.
Eliminací se zabývá **normalizace (standardizace)**.

Testové metody

Test – standardní postup, při kterém u probanda navozujeme diagnosticky cenné jevy, které registrujeme tak, že je možné výsledky různých probandů srovnávat. (Říčan)

Test – objektivní a standardizované měření vzorců chování. (Anastasiová)

Test je standardizovaná metoda pro vyšetření duševních funkcí, schopností a osobnosti s možností zachytit jejich stav, změny a poruchy. (Kondáš)

Test musí splňovat čtyři kritéria – objektivita, standardizace, reliabilita, validita!!!

Objektivita

Test je objektivní, pokud jeho výsledky jsou nezávislé na osobě, která jej předkládá a vyhodnocuje. Instrukce a podmínky pro práci s testem musí být pro všechny testované osoby stejné.

Objektivita testu zahrnuje též možnost či nemožnost záměrného zkreslení výsledku testu vyšetřovanou osobou. Častá snaha dosáhnout lepších či horších výsledků testu.

Pomocné škály, lži-skóre, atd...

Paradox objektivity

objektivita při vyhodnocení testu x možnost záměrného zkreslení ze strany vyšetřovaného

Standardizace

Dva významy:

1. Širší pojetí – standardizace jako souhrnné označení pro zjištění reliability, pro validizaci, stanovení norem, prověření účinnosti jednotlivých částí testu, stanovení jednotné instrukce a způsobu administrace.

2. Užší pojetí – standardizace jako normalizaci, tedy stanovení norem testu.

Normalizace – možnost srovnání individuálních výsledků s normami získanými vyšetřením velkého reprezentativního vzorku osob. Norma chápána statisticky jako průměrný výkon či typická reakce příslušné populace.

Hrubé skóre se převádějí na vážené skóre, typickým zástupcem jsou percentily, decily...

Reliabilita

Reliabilita – spolehlivost, se kterou test měří, posouzení vhodnosti nástroje, makropohled x mikropohled, gumové měřidlo. Jde o přesnost měření bez ohledu na to, co test měří.

Opakovaná měření – výsledkem průměr.

Fyzikální měření - každý výsledek se skládá z pravého skóru a chyby měření!

Měření v psychologii - celkový rozptyl naměřeného skóru se skládá z rozptylu pravých skóru a rozptylu chyb!

Reliabilita jako stabilita v čase

Silný předpoklad – měřený atribut se v čase nemění. Cokoliv co zapříčiňuje změnu skóru v opakovaných měřeních se tedy považuje za chybu.

Stabilita v čase – „test-retest“ reliabilita, korelační koeficient nesmí klesnout pod 0,8, výsledek testu je určován respondentem, jeho výkonem či vlastnostmi a nepodléhá vlivu náhodných faktorů.

Délka časového odstupu mezi dvěma testováními.

Reliabilita paralelních forem

- **Ekvivalence** – metoda paralelních testů (alternativních forem), výsledky téhož testu, sejmých v krátkém časovém odstupu, koeficient ekvivalence nesmí klesnout pod 0,8.
- Tento postup odhadu reliability předpokládá, že chybou měření je jakýkoli rozdíl ve skórech získaných pomocí obou forem testu.
- Empirické posouzení reliability paralelních forem se v rámci klasického postupu analýzy položek provádí pomocí jednoduché statistické analýzy. Porovnávají se průměry a rozptyly jednotlivých položek a také korelace mezi všemi položkami v obou formách.

Reliabilita metodou split-half

- **„Split-half“ metoda**, půlení testu, vychází z předpokladu homogenity testu. Delší test (více položek) bude vždy reliabilnější než jeho kratší verze.
- **Reliabilita jako vnitřní konzistence** – test se neskládá „jen“ ze dvou částí, ale z mnoha položek měřících v podstatě stejný atribut. Mezi všemi částmi se tedy logicky požadují vysoké korelace, test pak můžeme považovat za vnitřně konzistentní.

Validita

Validita – platnost testu – udává, zda test skutečně měří, to co měřit má, resp. co deklaruje. Jedná se o korelaci mezi testem a vnějším kritériem.

Různé druhy validity:

empirická (praktická)

paralelní (souběžná)

predikční (prognostická)

pojmová (konstrukční)

inkrementální

Zdroje validity

- obsahové zdroje - obsah situace testování a chování probanda v této situaci
- empirické zdroje - vztahy mezi testovým skórem a skóry vnějších kritérií
- konstruktové zdroje - vztahy atributu s jinými atributy v rámci příslušné teorie

Historie testování

před naším letopočtem – Čína testování státních úředníků, vysoká úmrtnost

1890 – J. M. Cattell poprvé použil slovo test

1905 Binet-Simonův test – zachycení dětí do zvláštní školy ve Francii

1916 – poprvé použil inteligenční kvocient, poměr mentálního a chronologického věku

Army Alfa

Army Beta